

Demokratins dimensjoner, bildningens betydelse

Introduktion till temacaféerna 30/11

Tema a)

Demokrati - vekselvirkning mellom styringsform og livsform

1. Påstand: Demokratiets innhold er ytringsfrihet, valgfrihet, meningsfrihet, organisasjonsfrihet, bevegelsesfrihet!
 - a) Er dere enige i at dette er demokratiets viktigste bestanddeler?
 - b) Hva er viktigst av disse, og hvorfor?
 - c) Hva mangler i denne listen?
2. Diskuter sammenhenger mellom demokratiet som styringsform og formelt system på den ene side og demokratiet som livsform og holdning/attityd på den andre.
3. Diskuter innsatser og metoder for å gjøre våre ”overutviklede” vestlige demokratier levende igjen – både som system og form!
 - a) Hvordan blir du ”active citizen” i dag og i morgen?
 - b) Hva inneholder begrepet ”active citizenship” for dere?
4. Nordiske demokratier som forbilder for nye demokratier. Demokrati på eksport... Diskuter dette som en utfordring for folkbildningen!

De viktigste bestanddelene i et demokrati i vår vestlige kulturelle sammenheng er etter vår oppfatning følgende:

- ytringsfrihet
- valgfrihet
- meningsfrihet
- organisasjonsfrihet
- bevegelsesfrihet

Men som enhver frihet må også de demokratiske frihetene balanseres med *plikt* eller *ansvar*. Aktiv deltakelse er ikke noe man *får*; det er noe man *yter*. Det omfatter noe av det ansvar den enkelte har for å holde demokratiet levende.

En demokratisk stat fordrer medvirkende medlemmer, men det er langt mellom slike samfunnsmedlemmer i vår tid. Mer og mer synes vårt ”overutviklede servicedemokrati” å preges av passive ”demokratikonsumenter”; de forsyner seg av demokratiets hyllevarer etter som det passer, og om de stemmer ved valg, er det på det demokratiske alternativet (les: partiet) som tilbyr *de* verdier og ”varer” som passer best inn i deres tidsaktuelle livs- og forbruksmønster. Vi betrakter og opptrer i forhold til demokratiet som *konsumenter*, ikke som *deltakere*.

Vi mener at *aktiv deltakelse og dialog* er helt sentralt. Men den må stimuleres og promoteres. Dialogen må stimuleres gjennom strukturerte samtaler, slik vi bl.a. tradisjonelt finner dem i studieringer/studiecirkler og andre læringsfelleskap. *Vi behøver steder for deltakelse og redskaper for mening*. Olof Palme uttrykte i sin tid at ”Sverige er et studiesirkeldemokrati”. Det sammenfatter koblingen mellom folkeopplysning, læring og demokrati på en god måte.

Dette notatet bygger på et demokratisyn der demokrati både betraktes som system eller styringsform, som aktivitet eller prosess og ikke minst som et sett holdninger eller livsform. Mellom disse tre demokratiske dimensjoner må det være en dynamikk.

Tema b)

Lever vi som vi lär? – demokratisk styrning av institutioner och organisationer

Spörsmålet *Lever vi som vi lär?* leder till följande subtematik och frågor:

1. *Demokratiskt ledarskap:*
Vilka krav och kvalifikationer ställs på en ledare för att realisera den demokratiska styrningen i praktiken?
2. *Organisationskultur:*
Vilka är för- och nackdelarna inom linjeorganisationer och platta organisationer?
3. *Erfarenhetsutbyte:*
 - a) Vilka exempel (best-worst practice) finns det bland organisationerna?
 - b) Vad kan vi lära av varandra?

I alla sammanhang kan demokratin som styrningsform och livsform inom institutioner och organisationer indelas i två kategorier:

Demokratin *de jure*: Organisationens styrdokument, paragrafer och annan skriftlig dokumentation beskriver fördelningen av makt och ansvar. Detta är en viktig, men inte tillräcklig förutsättning för en demokratisk styrning.

Demokratin *de facto*: Även om en organisation formellt är demokratisk, kan den i praktiken – *de facto* - fungera mycket odemokratiskt. All demokratisk styrning av organisationer bör beakta den informella styrningen och den praktiska utformningen ”på verkstadsgolvet”.

Tema c)

Lokal utveckling – mobiliserande metoder och verktyg för att stärka det demokratiska engagemanget

1. Hur kan folkbildningens aktörer samverka med kommunen utan att förlora sin särart och profil?
2. Vilken är studieförbundens/folkhögskolornas legitimitet, roll och uppgifter i ett lokalt utvecklingsarbete?
3. Den sociala ekonomins tros få ökad betydelse i framtiden. Vad innebär det för folkbildningens aktörer?
4. Hur kan folkbildningens aktörer genom ett underifrånperspektiv, som utgår från medborgarnas vardag och behov, utveckla metoder som bidrar till att stärka människors egenmakt?

Folkbildningens aktörer - studieförbund, folkhögskolor, medborgarinstitut m fl - kan vara drivkrafter för lokal och regional mobilisering, utveckling och tillväxt. Samtidigt vill aktörerna betona bildningens egenvärde, frihet, frivillighet och samspel mellan människor. På många håll finns det i dag en nära samverkan mellan lokala utvecklingsgrupper och dessa aktörer. Frivilliginsatser och ideellt arbete är ofta avgörande för att stora arrangemang och stora förändringar ska kunna genomföras i lokalsamhället.

För lokal utveckling krävs kunniga och engagerade medborgare. För att möjliggöra människors engagemang och deltagande i samhällsutvecklingen krävs insatser som särskilt riktar sig till människor som riskerar att hamna i ett utanförskap. Det handlar om att stärka egenmakten hos människor som, av olika orsaker, inte deltar på viktiga samhällsarenor t ex på arbetsmarknaden, i föreningslivet och i det politiska påverkansarbetet. Kraften måste komma från människorna själva, men folkbildningens aktörer kan erbjuda en infrastruktur, exempelvis pedagogiska metoder, lokaler, kontakter och hjälp med administration.

Tema d)

Mångfaldigt medborgarskap – lokalt och globalt

1. Hvordan skaber vi mere aktive medborgere?
2. Hvem er egentlig medborgere?
3. Hvordan integrerer vi tilflyttere i medborgerskabet?

Tilsyneladende enkle spørgsmål, men kun tilsyneladende! I praksis sætter spørgsmål som de netop nævnte gang på gang sindene i kog i de ellers så tolerante nordiske lande og grunden er, at de tydeliggør på både kulturelle og politiske dilemmaer i nationalstaten.

Medborgerskab handler først og fremmest om opfattelser af samfundet. Implicit i vores forståelse af medborgeren ligger der en forståelse af det samfund, som medborgeren er en del af. Gennem ideologien der former vores opfattelse af det nationale fællesskabs identitet, definerer nationalstaten et dominerende *vi*, der har en tendens til at målrette politikkerne i samfundet og det tavse flertals definition af loyalitet, patriotisme, ”god opførsel” og ”det gode liv”. Men det viser sig igen og igen at der er problemer med koblingen af de nationale værdier og en global verden.

Som følge af globaliseringen, den øgede kommunikation og nyhedsstrøm og øgede politiske og religiøse spændinger på verdensplan er det nationale *vi* blevet vanskeligere at definere. For hvem *vi* er og hvad *vi* behøver have tilfælles for at være et *vi*, er ikke længere indlysende – hverken lokalt eller globalt.

Tema e)

Demokrati – från ABC till @

1. Kan människors samhällsintresse tillvaratas genom att nya kanaler öppnas för insyn och deltagande i politiska beslutsprocesser?
2. Vad är/kännetecknar en e-medborgare? Vilka förutsättningar krävs för ett aktivt e-medborgarskap?
3. Vad krävs för att vi ska få en e-demokrati som inte leder till ett ökat utanförskap?
4. Vems är ansvaret att motivera och utbilda den stora grupp medborgare som idag inte kan eller vill använda sig av den digitala tekniken?
5. Vilken roll och vilka möjligheter har folkbildningen?

Världen genomgår en betydande förändring på grund av digital teknologi. Allt i vårt sociala, politiska och ekonomiska liv påverkas, och mycket kommer att förändras. Den här teknologin kommer troligen att ha ett lika stort inflytande på historien som den industriella revolutionen eller tryckpressen. Trots detta har vi inte haft något folkligt samtal om e-samhällets mål eller innehåll i likhet med dem som föregick t.ex. kärnkraftsomröstningen och EU-valet. Den digitala tekniken kan innebära positiva utvecklingsmöjligheter, men förutsättningen är att utvecklingen av e-tjänster styrs av människors behov och intressen och att medborgarna kan och vill använda sig av de möjligheter som erbjuds. I dag är marknaden den tydligaste motorn, vilket begränsar medborgarnas möjlighet att påverka utvecklingen.

Engagemanget för att arbeta via de traditionella politiska kanalerna minskar – samtidigt som samhällsengagemanget är fortsatt högt. Medborgarnas förmåga att söka och hitta information, skaffa sig kunskap liksom att föra en dialog på Internet kommer att ha stor betydelse för deltagandet i den politiska processen i framtiden. Internetanvändandet i Sverige ökar. Enligt Statistiska Centralbyrån, SCB, använde 81 procent av svenskarna Internet under första kvartalet 2005. Men det är stora köns-, klass- och generationsskillnader i användandet. Medan 69 procent av de högutbildade männen privat använde Internet för att hämta information från myndigheters hemsidor var motsvarande siffra för de lågutbildade kvinnorna 27 procent, och endast 17 procent bland pensionärerna. Risken för nya och permanentade digitala klyftor är uppenbar.

Tema f)

Makt- och demokratiutredningar – policy och praxis

1. Hur kan de politiska beslutfattarna tillgodogöra sig maktutredningarnas massiva forskning och kunskap? (*policyspörsmål*)
2. Vilka nationella erfarenheter kan lyftas upp på nordisk nivå? (*policyspörsmål*)
3. Vilka folkbildande insatser behövs för att omvandla utredningarnas resultat till folklig kunskap? (*praxispörsmål*)
4. Vilka är de pedagogiska verktygen? (*praxispörsmål*)

I de nordiska länderna har under de senaste åren gjorts en rad makt- och demokratiutredningar: i Sverige (1997-2000), i Norge (1998-2003), i Danmark (1997-2003) och i Finland (2004-2007) inom ramen för regeringens Politikprogram för medborgarinflytande.

Tillsammans ger dessa och senare studier en god empirisk bild över demokratins tillstånd i de nordiska länderna. Men det räcker inte bara med en karta över demokratins geografi, det behövs också en kompass som anger rörelseriktningen.

Tema g)

EU-medborgere, hur blir man det? – identifikation, nytta och värde

1. Hvad skal vi egentlig med EU-medborgerskabet, når nu vi har de nationale fællesskaber og medborgerskaber?
2. Hvad betyder det at være europæer, og hvad vil europæerne med de(t) europæiske samfund?
3. Hvordan bliver man EU-medborger hvis man er nytilkommen i Europa?

Et helt centralt spørgsmål i forbindelse med diskussioner om EU, er medborgerskabet – altså det europæiske medborgerskab. Som politisk institution er EU helt afhængig af sine medborgeres anerkendelse og respekt og som demokratisk institution er EU helt afhængig af borgernes interesse og aktive deltagelse. Men en ting er at EU behøver de europæiske borgere, en anden er om Europas borgere over hovedet bryder sig om EU. Statistikker og meningsmålinger viser, at ihvertfald halvdelen af de europæiske borgere – på tværs af nationerne – har negative opfattelser af EU. Endnu flere oplever at være fremmedgjorte i forhold til EU og EU-systemet.

I takt med udbygningen af EU er der opstået øget interesse for, hvordan det europæiske demokrati og de nationale demokratitraditioner påvirkes af integrationen. EU påvirker i stigende grad værdifordelingen i de europæiske samfund, og det har naturligt sat fokus på demokratispørgsmålet.